

Neushoorn- kennismaking

door dr. E. F. Jacobi

Wéér was het in november van het vorige jaar zo ver, dat er in Artis gevijld en gezaagd werd aan de hoorns van onze puntlipneushoorns. Niet om dezelfde reden waarom het in 1954 gebeurde, toen we vreesden dat Suze zich zou verwonden door het verliezen van de bijna geheel losgescheurde voorste hoorn, doch nu omdat de grote dag naderde, waar de Artismensen zo lang vol verwachting, maar ook met een zekere vrees naar hadden uitgezien. De dag dat Oldeani en Suze bij elkaar zouden worden gelaten! En één van de maatregelen om het grote risico, dat beide dieren daarbij zouden lopen, te verminderen, was het afknotten van de wapens, die de natuur ze had gegeven: hun neushoorns. Bij Suze was dit niet zoveel werk, want de voorste hoorn had zij zelf zo afgeslepen, dat hij van voren mooi was gebogen en met de punt tegen de tweede hoorn aanlag. Alleen van deze behoefte dus de uitstekende punt te worden afgevijld, wat Suze zeer rustig toeliet. Bij haar toekomstige echtgenoot Oldeani, in de wandeling Jani genoemd, moesten niet alleen de beide hoorns worden „ingegenomen“, het dier wilde bovendien geen moment stilstaan. Het ging bij stukjes en beetjes als de oppasser hem afleidde met wat voer, of als deze de neushoorn met één hand achter het oor of onder de kop kriebelde en met de ander een paar halen met vijf of zaag over de hoorn gaf. Beter lukte het met z'n tweeën: de een krabbelen – liefst met een sleutel of ander hard voorwerp, dat vindt een neushoorn pas echt lekker – tijdens welke bezigheid de ander kon vijlen of zagen.

En zo stond op een goede dag in zijn stal, beroofd van flinke stukken van beide hoorns. Maar aan deze „operatie“ – die overigens volkomen onschuldig is en kan worden vergeleken met het knippen van nagels – was heel wat vooraf gegaan. Oldeani, genoemd naar de berg waar hij in

ARTIS, 4 (6), 1955

p. 104-111

december 1936 als neushoornkind was gevangen, kwam op 15 mei 1937 in Artis aan, naar schatting anderhalf jaar oud. Voor Suze arriveerde moest hij heel wat geduld koesteren, want dat gebeurde pas elf jaar later, op 26 juni 1948, en ook zij was toen ongeveer anderhalf jaar oud. Van samenbrengen was natuurlijk geen sprake, want een neushoorn is niet volwassen voor zijn zesde of zevende jaar.

Nu zijn ze respectievelijk ongeveer 23 en 12 jaar oud en het samenbrengen had dus gezien hun leeftijd best eerder kunnen gebeuren. Dat het er nog niet van was gekomen, had als eerste oorzaak, dat er enige tamelijk ingrijpende technische voorzieningen moesten worden getroffen. Aangezien er in Artis zoveel reparaties zijn te doen, die geen uitstel kunnen velen, bleef dit karwei liggen, te meer waar er eigenlijk niemand sterk op aandrong. Want in de gehele geschiedenis speelde ook een kennelijke angst een rol. En niet helemaal zonder reden. De verhalen van ernstige verwondingen bij het samenbrengen van neushoorns zijn niet zo zeldzaam en bepaalde paren, zoals in Chicago en Whipsnade, leerden elkaar nooit verdragen en konden derhalve niet in elkaars gezelschap blijven. Het beste is, twee jonge dieren van het begin af samen groot te brengen. Meestal geeft dit voor een goede verstandhouding op latere leeftijd het meeste succes, al zijn ook hier uitzonderingen op. De puntlipneushoorns in Philadelphia bijvoorbeeld, die ongeveer twee jaar oud waren toen ze daar in 1948 aankwamen, vochten steeds zo verwoed als ze bij elkaar werden gebracht, dat het niet gelukte ze samen op te laten groeien. Vorig jaar, toen ze dus 12 jaar oud waren, hebben ze elkaar ten langen leste geaccepteerd.

Met één hand wordt achter het oor gekriebeld, met de andere de vijf gehanteerd.

Het feit, dat het een kostbare geschiedenis is om twee neushoorns te kopen waardoor vele dieren tuinen noodgedwongen genoeg nemen met één exemplaar, is wel de oorzaak van het zeer geringe aantal neushoorngehoorten in gevangenschap. Bovendien wil het bezit van twee neushoorns, zelfs als het een mannetje en een wijfje betreft, nog helemaal niet zeggen, dat ze „bij elkaar passen“. En ook als de verstandhouding goed is, behoeft dit nog niet te resulteren in nakomelingen.

Tot 1954 waren er in totaal drie neushoornbaby's in dieren tuinen levend geboren namelijk één Sumatraanse in 1889 in Calcutta en twee puntlipneushoorns in 1941 en '44 in Brookfield Zoo, Chicago. Daarna is het gelukkig beter gegaan, zodat er tussen januari 1954 en januari 1959 negen ter wereld zijn gekomen en wel drie Indische, twee in Bazel en één in Whipsnade en zes puntlipneushoorns: twee in Rio de Janeiro, twee in Frankfort aan de Main, één in Sydney en één in Bristol. Het is te verwachten

dat het aantal geboorten in stijgende lijn zal gaan, in aanmerking nemende, dat er nu drie paren van de witte-, vier paren van de Indische- en 27 van de puntlipneushoorn in gevangenschap leven.

Het zou getuigen van een zeer verstandige politiek, indien de autoriteiten die zeggenschap hebben over de natuurreservaten – waarin de Afrikaanse witte neushoorns gelukkig nog in flinke aantallen en de Indische neushoorns nog in een aantal van ongeveer 400 stuks voorkomen – het uitgeven van jonge fokparen aan goede zoölogische tuinen zoveel mogelijk zouden bevorderen. Er zijn namelijk maar weinig tuinen, die zich, als deze neushoornsoorten eens beschikbaar komen en tegen „handelsprijzen“ worden aangeboden, de uitgave van een 70.000 tot 100.000 gulden voor een dergelijk paar neushoorns kunnen veroorloven!

De Afrikaanse zwarte- of puntlipneushoorn komt ook in het wild nog veelvuldig voor. Voor de twee overige soorten, de Javaanse en de Sumatraanse neushoorn, die waarschijnlijk nog net niet zijn uitgeroeid, is de toekomst hopeloos.

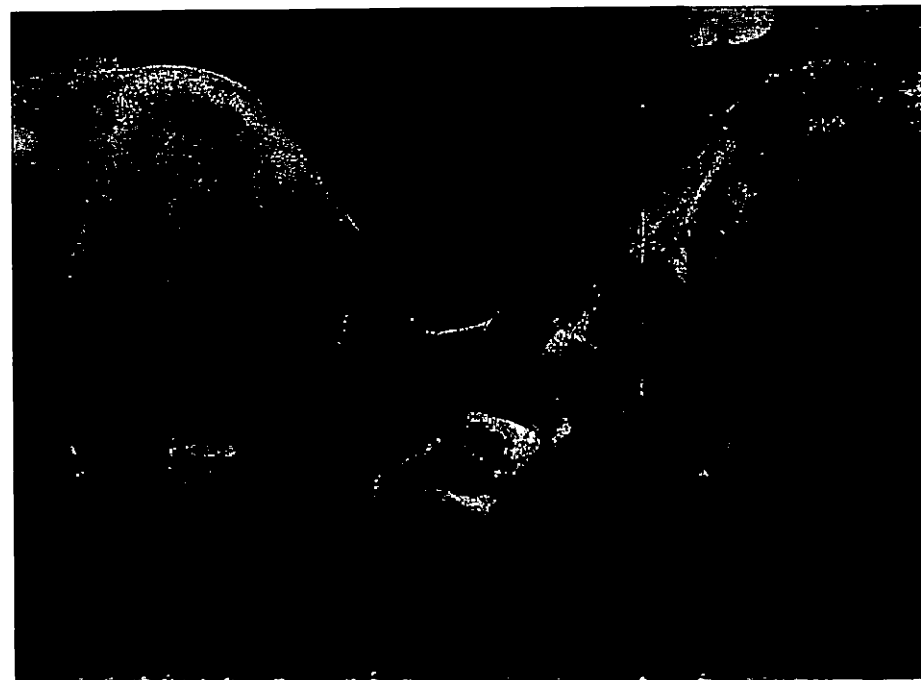
Boven: Kennismaken door de tralies en het eerste contact (buiten rechts).

Er moest, zoals ik hierboven al schreef, in Artis dus een aantal technische voorzieningen worden getroffen. Het verblijf van Jani, met twee binnenstallen en een buitenperk, leende zich het beste om de dieren bij elkaar te brengen. De tussen-deur en één buitendeur moesten dan snel gesloten kunnen worden om bij te hooglopende ruzie de dieren meteen te kunnen scheiden. In de scheidingsdeur tussen de twee binnenstallen werd een traliehek gezet ten einde de toekomstige echtgenoten in staat te stellen van te voren kennis te maken en aan elkaar te wennen. Opzij van een der deuren bestond de wand uit enkele in minder goede staat verkerende balken, die

vervangen werden door stevig metselwerk, terwijl een nieuwe uit ijzeren balken bestaande deurpost werd aangebracht. Het gevaar dat een woedende neushoorn deur en wand er met een flinke stormloop zou uitrusten, was hierdoor wel geweken. Tenslotte moest een der buitendeuren, die in jaren niet was gebruikt, grondig worden nagezien en in bruikbare staat worden gebracht. Al dit werk diende vóór de winter klaar te zijn, omdat Jani nogal schrikachtig van aard is en reeds ontelbare malen na kleine werkzaamheden in het gebouw bang was om binnen te komen en dan 's nachts buiten bleef. Hergeen in de winter onder alle omstandigheden moet worden voorkomen. Om weer eens te tonen, dat men nooit en te nimmer iets van de reacties zelfs van eigen dieren kan voorspellen, trok de neushoorn zich nu niets van alle gehamer en gebreek aan en stond hij eerder nieuwsgierig dan angstig

tegenover de storingen in zijn stal. Alleen de olifanten reageerden de eerste tijd door grote opwinding en luid getrompetter op het opengaan van de tot dat moment steeds gesloten, maar thans weer in orde gebrachte deur. 's Morgens kon men door de hele tuin aan hun rumoer horen, op welke tijd de oppasser de deur opendraaide.

En zo was, nadat de zware waterbakken waren vastgezet, op 9 oktober alles gereed en kon mevrouw Suze via de olifantenstal – de olifanten waren vanzelfsprekend buitengesloten – overwandelen naar haar nieuwe appartement. Ze vatte dit gelukkig erg rustig op en betrad, na eerst de hele olifantenstal te hebben afgesnuffeld, heel kalm de voor haar onbekende stal. Ook toen ze een paar dagen later voor het eerst het buitenperk instapte, was alleen aan wat sterk snuiven te merken, dat het allemaal nieuw voor haar was. En zo bleef de toestand enige weken. Suze kwam iedere dag van 9 tot 4 uur buiten en Jani van 's middags 4 tot de volgende morgen 9 uur, waarbij ze dus overal elkaars aanwezigheid moesten ruiken als begin van de kennismaking.

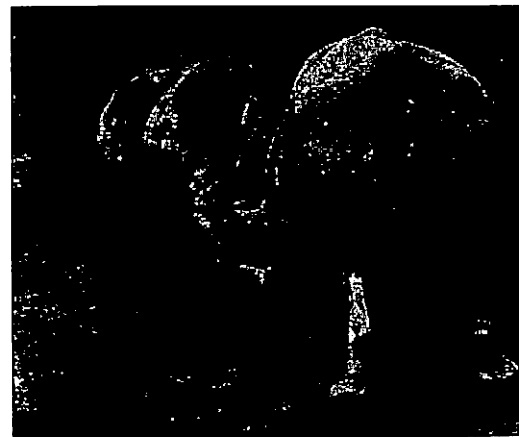
Voor Suze betekende dit blijkbaar meer dan voor Oldeani, want toen op 4 november om 11 uur de deur tussen de beide stallen werd geopend, zodat de dieren elkaar door het traliehek konden zien en aanraken, kwam zij heel rustig naar de tralies. Van haar kant waren er belangstelling en pogingen om door de tralies te spelen, maar Jani toonde alleen maar de grootste opwindning! In het begin durfde hij zijn stal zelfs niet binnen te komen en bleef hij in het buitenperk. Waaraan misschien ook de fotograaf schuldig was, die hij zag staan. Met zijn achterpoten in het zand trappend, aarzelde hij voor de deuropening. Een teken van opwinding, net als het in het zand graven met zijn hoorn. Ten slotte stapte hij voetje voor voetje de stal binnen, waarbij het kalmerend toespreken door een hem bekende stem zonder twiifel ook een gunstige invloed zal hebben gehad. Op anderhalf tot twee meter van het traliehek bleef hij met stijve poten staan, terwijl zijn achterpoten zenuwachtig over het beton schopten. Opeens een korte ren en een aanval op het hek, dan weer terug op zijn oude plaats, schoppend met de achterpoten. Steeds meer groeide de staat van opwinding. Zijn voorpoten begonnen te trillen, heftiger en heftiger. De „aanvallen" herhaalden zich nog enkele malen, maar er was kennelijk meer sprake van angst en zenuwachtigheid, dan van een woeste aanvalsdrijf. Na drie kwartier, toen het beven steeds sterker werd, sloten we de deur voor het traliehek. Hergeen wel nodig bleek te zijn ook, want Jani was door de opwinding zo uitgeput, dat hij de hele middag doodmoe in een hoekje van de stal doorbracht.

Voor de neushoorns was het allemaal spel; de toeschouwer hield echter bij het zien en horen van de botsingen zijn hart vast.

De dag daarop waren de reacties hetzelfde, maar veel minder sterk. Jani wond zich niet zó op als de vorige dag, de dieren besnuffelden elkaar en van beide zijden werden speelse aanvallen op het hek uitgevoerd. Toen 's middags de deur weer dicht was, waren ze allebei toch weer behoorlijk moe. Maar uit het feit, dat Jani de volgende morgen al bij de dichte deur stond te wachten totdat deze zou opengaan, bleek toch wel, dat de kennismaking in goede aarde viel. Ook de volgende dagen bleven beide dieren steeds in de buurt van de traliedeuren om af en toe contact te zoeken. Van 14 november af, na 10 dagen dus, werd de tussendeuren dag en nacht opengelaten en vaak leek het of de neushoorns door de tralies niet veel belangstelling meer voor elkaar hadden.

Dat er toch heel wat in zijn leven was veranderd, bleek echter wel uit het gedrag van Jani. Zijn burens, de olifanten, waar hij al zo lang in vrede en rust naast woonde, moesten het plotseling ontgelden; „hadden het opeens gedaan". Zodra ze maar in de buurt van het hek kwamen, voerde hij woedende charges op ze uit, die vaak met luid getrompetter en slagen met de slurf werden beantwoord. Zo woest rende de neushoorn soms tegen de scheidende tralies dat zijn huid bij de hoornbasis hier en daar openscheurde. Gelukkig waren de verwondingen niet van ernstige aard.

Een groot deel van de dag liep hij wacht langs het hek. Ook tegen de oppasser en tegen dichtbij komende bezoekers was hij agressief. De neiging om zijn territorium te verdedigen werd door de aanwezigheid van een wijfje dus pas goed wakker geroepen. Evenals de neiging zijn „woongebied" door middel van een doordringend luchtje goed af te bakenen, wat hij bereikte door het verversen van de geurmerken met zijn urine veel vaker te herhalen dan vroeger.

Links: Op een holletje met de koppen tegen elkaar.

Rechts: Denk je een beetje aan m'n oog...

glijden de hoorns over een oog of onder de hals van de partner, maar werkelijk kwaad of agressief zijn de neushoorns niet. Als één de kop wegdraait, houdt de ander meteen op met stoten, zodat van elkaar onbeheerst achtermajagen geen sprake is. Als het wat al te woest gaat naar onze zin, geeft het hard roepen van hun naam voldoende afleiding. Onze harten kloppen heel wat rustiger en de gespannen angst maakt plaats voor een sfeer van opluchting.

Maar toch mag de aandacht geen moment verslappen, want het gedrag kan elk ogenblik omslaan. Gelukkig gebeurt dit niet. Wel wordt vermoeidheid merkbaar door de pauzes, die in het spel optreden. Na ruim anderhalf uur worden de dieren zonder moeite van elkaar gescheiden. Net als na de eerste kennismaking-door-de-tralies zijn ze allebei erg moe en ze slapen veel eerder en veel langer dan normaal.

Daar het iedere keer rustiger gaat dan de dag ervoor zijn na enkele dagen de bijzondere voorzorgen niet meer nodig. Wel zijn de dieren veel actiever dan toen ze alleen waren, wat ook tot gevolg heeft, dat hun eerlust geweldig toeneemt. Jani, die vroeger een halve tot één emmer bijvoer opat, wil er nu wel twee hebben! De aard van de onderlinge contacten wijzigt zich in de loop der volgende dagen vrij snel. Vaak kijken de dieren urenlang niet naar elkaar om en slechts nu en dan wordt er nog een beetje gebokst. Op 8 december lag Suze op haar rug onder de kop van Jani, speelt met de poten in de lucht. Vaak staat Jani met zijn kop op Suze's rug gesteund, maar meestal is hij buiten druk in de weer om zijn perk te „verdedigen” tegen de huren-olifanten; tegen de oppasser is hij weer even vriendelijk als vroeger. Van 30 december af zijn ze nu dag en nacht bij elkaar en in de regel vindt de oppasser ze 's morgens naast elkaar slapend in dezelfde stal.

Tot zover hebben we dus veel geluk gehad en nu wachten we verder de toekomst maar rustig af. Indien het een goed huwelijk wordt, duurt het nog een veertien tot vijftien maanden voordat de baby kan worden verwacht. Als het zover is, hoort u er nog wel van.

En dan is ten slotte op 4 december de dag van het grote experiment aangebroken, de dag, waarop Suze en Jani bij elkaar worden gelaten, zonder de bescherming van een zwaar traliehek. Als bij een veldslag worden de troepen verdeeld en de wapens opgesteld. De wapens zijn één brandslang buiten en één binnen, waarmee de spuitgasten op het eerste bevel een krachtige straal water in een neushoornsnuit kunnen zenden. Om de schuifdeuren zo snel mogelijk te kunnen dichtgooien, worden er bij elke deur twee man geplaatst. De „verantwoordelijke officieren” worden strategisch geposteerd. De fotograaf en zijn helper zijn als oorlogs-correspondenten natuurlijk niet aan een vaste plaats gebonden. Na het opstellen van de ordonnansen en het geven van de laatste aanwijzingen kan na de vraag „alles klaar?” de veldslag beginnen en kunnen de deuren met één ruk worden opengetrokken.

De spanning bij de mensen is duidelijk voelbaar, ieders hart klopt sneller en allen zijn gereed voor onmiddellijke actie. Eén moment schrikken de dieren als ze daar

zo zonder enige scheiding tegenover elkaar staan. Dan gaan ze op elkaar toe, twee kolossale, grijze lichamen, toonbeelden van kracht. De koppen komen vlak bij elkaar en buigen naar de grond. Voorzichtig, maar allengs krachtiger drukken zich de zware hoorns tegen elkaar.

De gespannen kijkers ontsnappen enkele zuchten van opluchting. Er is gelukkig geen sprake van boosheid of agressiviteit. Integendeel. Op hun manier beginnen de neushoorns te spelen. Met doffe dreunen beuken de hoorns van links naar rechts en van rechts naar links tegen elkaar. Nu eens wordt de ene neushoorn achteruit geduwd, dan weer de ander. Al spoedig komen er op vele plaatsen aan de kop rode plekken te zien, waar de dieren elkaars slechts dunne opperhuid hebben kapot geschuurd. Met voor ons angstige kracht

